

AZ ESKÜDTBÍRÓSÁGOK.

Az *Új Magyar Szemle* múlt havi számában Schächter Miksa dr. igen sok ötletességgel és széleskörű műveltséggel megírt cikket bocsátott közre az esküdtbírókról. Ez a cikk sokkal szellemesebb, mint a mennyire igazságos s ez ad bátorságot e sorok írójának, a ki az említett közlemény kiváló szerzőjével sem elmésségben, sem a világlitteratura ismeretében nem versenyezhet, hogy ellenében síkra szálljon pusztán az igazságosság és a logika fegyvereivel, de egyúttal e két becses ethikai tényező védelmére is. Dr. Schächter Miksa orvosprofesszor létére az esküdt-szék intézményét orvosi szempontból kritizálja. Tény az, hogy az esküdt-székről, ez óriás fontosságú állam- és igazságszolgálatás-politikai intézményről ilyen szempontból is lehet beszélni, de merőben ebből az egy szempontból bírálatot mondani róla, ép oly helytelen, mint a milyen helytelen volna példának okáért Napoleon világtörténelmi jelentőségét kizárólag codificatori munkássága után megítélni, a mely szempont pedig kétségkívül szintén igen becses. Épen ezért némileg elferdített az a perspektíva, a melybe Schächter dr. az esküdt-széket állítja, és ezért nem felesleges vele vitatkozásba bocsátkozni annál kevésbé, mert szatírjának finom aczélja erősen megtépázta az esküdt-szék jó hírnevét. Több oldalról hallottuk, a mint elfogulatlan és éles elméjű férfiak is elragadtatással nyilatkoztak a szóban forgó cikkről s megvallottak, hogy az esküdt-szék sokat veszített értékéből szemükben Schächter dr.-nak e nagy igazságszolgáltatási vívmányunk ellen indított harca folytán.

A legfőbb alapigazság, melyből Schächter dr. kiindul, az, hogy az esküdtek ostobák; a miből következik: 1. hogy a bűnösöket felmentik, 2. hogy a beszámíthatatlanokat is elítélik, 3. hogy nem értik meg az orvosszakértőt és 4. hogy felülnek az ügyvédnek és a *meneurnek* (az esküdtek vezetőjének), a mi helyes és kívánatos, ha ez a meneur véletlenül orvos, de veszélyes és nevetséges, ha akármicsoda más szerzetű halandó. Mindezekből pedig következik, hogy az esküdtbíráskodás által az igazságszolgáltatás a *véletlen és az ostobaság* martalékává lett.

Hát mi mindenekelőtt nem vagyunk hajlandók elfogadni Schächter dr.-nak Ajam és Lachaud urak állításaival támogatott ama nézetét, hogy az esküdtek par excellence ostobák. Az egyszerű észjárás, a szimpla foglalkozás még sem jelent együgyűséget. A kiskereskedők között ugyanannyi tiszta elméjű ember lehet, mint az orvosok között és a földművesek között sem okvetlenül nagyobb a nehéz felfogású egyének percentje, mint az ügyvédek és bírák között. Azt sem szabad feledni, hogy az esküdteknek mindig első sorban ténykérdések fölött kell bírálatot mondaniok, már pedig eseményekről a legegyszerűbb értelmi képesség is könnyen bír magának képet alkotni. Csak gondoljunk, a mire különben Schächter dr. maga is igen helyesen hivatkozik, a hírlapok által terjesztett átlagos intelligenciára, mint az esküdtek kitanítójára. Abban a formában, a mint a hírlapok szokták közölni a törvényszéki eseteket, azokat mindenki megérti és önmagában el is bírálja. Nincs tehát egyébre szükség, mint hogy ily világosan állítsák az eldöntendő eseteket az esküdtbírák elé s akkor mindegyikük rá tudja majd szabni a maga igazságérzetének a mértékét a vádlott cselekményére.

Igen ám, — mondja erre Schächter dr. — csakhogy vannak kérdések, a miket szakértelem nélkül egyáltalán nem lehet megérteni. Ilyenek nevezetesen az orvosi vélemények, a mikre az esküdtszék elé tartozó ügyekben nagyobbára szükség van. A rendes bíró, mint tanultabb ember, még valahogy kapiskálhatja az orvos urak tudós fejtegetéseit, de az a szatócs vagy földműves esküdt, semmi esetre. »A szakértő — írja Schächter dr. — iparkodik a *legnépiesebb* kifejezésekkel megértetni a fejtegetéseit. Megmagyarázza, hogy a sérült halálát nem a szenvedett fölületes, a bőr alatti kötőszövetet is alig átható sérülés, hanem az ily sebzésekhez is néha, fertőzés útján szegődő *álkapocs-zár és dermedet okozta*, és így a halál a szenvedett sérüléssel nem hozható közvetetten, hanem csak közvetett kapcsolatba. Vagy elmondja a szakértő, hogy a vádlott a terhére rótt cselekedetet nem öntudatlan állapotban ugyan, de olyan *derengős öntudattal, mint a minő a nehézkórnál az alig észrevehető roham előtt vagy után, vagy épen ezen roham egyenértékű helyettesítőjeként szokott föllépni — követte el.*«

Sic! Hát bocsánatot kérek, de ezeket a »legnépiesebb« fejtegetéseket első hallásra én sem értem és a hivatásos bíró sem érti. Ellenben nem vonna le az illető szakértő úr tudományos méltóságából semmit, ha e két diagnosist így mondaná el az esküdteknek:

»Az áldozat halálát nem a szóban forgó ütés (vagy vágás) okozta, mert az csak a bőrt sértette meg. A sebet azonban valami fertőzés érte, a minnek az volt a következménye, hogy az állkapocs megmerevedett, megdermedt s az áldozat ennek következtében halt meg. Az ütés (vagy vágás) tehát közvetlenül nem oka a halálnak, de a sebesülésből eredt az a baj, a mely a halált okozta.«
Vagy a másik esetben: »A vádlott nem volt öntudatlan, de nem is volt teljesen tiszta elméjű. Olyan állapotban lehetett, mint a milyen a nehézkezeseknél szokott előfordulni néha. Megtörténik ugyanis, hogy mielőtt a nehézkezes roham bekövetkeznék, a beteg úgy érzi magát, mintha félálomban lenne; olykor pedig nincs is rohama, hanem a helyett valami derengős állapot vesz rajta erőt. Ilyen állapotban cselekedett a vádlott is.«

Ezt megértem én is és megérte a legparasztabb földműves is, míg az »állkapocs-zár« és a »dermedet« szanszkrit nyelvét épen csak az orvosszakértő urak tudják megemésztetni. Ha még hozzáteszem, hogy az elnöklő bírónak amúgy is feladata az esküdteket mindenről, tehát az orvos szakvéleményéről is világosan, az ő saját nyelvükön kitanítani, s ha rámutatok arra is, hogy az orvosi szakvélemény elfogadása a mai judicatura mellett semmiféle bíróságra nézve nem kötelező, akkor talán eléggé beigazoltam, hogy az orvosi szakvéleménynek a verdict meghozásánál való hasznosítása dolgában az esküdtek nem állanak a rendes bírák mögött és a törvénytábla követelményeknek e tekintetben meg tudnak felelni.

Egyébként pedig meggondolatlanság volna oly igen könnyen hitelt adni néhány külföldi jogász ama nézetének, hogy az esküdtek értelmi képessége nem felel meg a bíraskodás feladatának. Ily nézetet egyik-másik ügyvéd némely, az ő felfogása szerint helytelenül eldöntött jogeseteből menthet. De e szórványos meggyőződést bebizonyított igazságnak még el nem fogadhatjuk. Mert ugyan mi lehet valamely bíraskodási forma jó, vagy rossz, hasznos vagy hasznavehetetlen voltának a mértéke? Talán az, vájjon az egyes esetekben a bírák felmentenek vagy elítélnek-e valakit, avagy az, vájjon e felmentés, illetőleg elítélés az emberek többségének tetszésével, esetleg nem tetszésével találkozik-e? Korántsem. Hiszen bölc Salamonnak — modern jogászai szempontból mérve épenséggel nem correct, — de máig példabeszédes ítélete óta nem volt még bírói döntés, a melyet érdekeltek vagy nem érdekeltek helytelennek és hibásnak ne találtak volna. Ha csak az volna a helyes ítélet, a mely

mindenek tetszésével találkozik, akkor a judicatura oda jutna, a hova Lafontaine molnára jutott, a ki az emberek gáncsoskodásai szerint addig permutálta a fiának meg a szamarának a helyzetét, a míg végre a két ember a szamarat vitte a hátán, hogy a szegény pára el ne fáradjon.

Nem bizony, nem az egyes ítéletek vagy verdictek milyensége az ellenpróbája annak, hogy valamely bírói testület teljesíteni tudja-e a bírói tisztet, hanem egyéb: *a statisztika*. Ha a statisztika például azt igazolná, hogy Franciaországban az esküdtszékek működése óta *aránytalanul* elszaporodtak azok a bűncselekmények, a melyek az esküdtszék elbírálása alá tartoznak, akkor elhinném Ajam úrnak, hogy ott az esküdtbírók kellőleg nem értenek a mesterségükhöz, nem tudják kellőleg üldözni a büntetéseket. Item: ha azt mutatná a statisztika, hogy Franciaországban az esküdtek elé tartozó ügyekben *aránytalanul* elszaporodtak a marasztaló Ítéletek, akkor is elhinném, hogy az esküdtek nem tudnak ítélni: hatra-vakra éreztetik bűnössel ártatlannal a bírói hatalmukat.

De e két esetből egyik sem áll. Persze hangsúlyoznom kell azt, hogy csak a számok *aránytalan* emelkedése lenne figyelembe vehető, mert valójában szaporodott Franciaországban a bűncselekmények száma is és a marasztaló ítéletek mennyisége is, csak hogy e szaporodás egy hajszállal sem lépte túl a kriminalitás általános emelkedésének a mérvét, a mely ép ily arányban észlelhető Angliában is, a hol mindig esküdtbírók ítélték és nálunk is, a hol még nem működött soha esküdtbíró (a sajtóbíró más beszámítás alá esik). A kriminalitásnak ez általános növekedése nem a bíraskodás hibás voltában leli magyarázatát, hanem az universalis erkölcsi degenerálódásban, a létért való küzdelem folytonos nehezedésében és főként az alkoholizmus szüntelen terjedésében. A mi konkrétizálva annyit jelent, hogy az esküdtszékek működése óta szaporodott ugyan — tessek — a gyilkosságok száma és szaporodott az elítélt gyilkosok száma is, mivel az; emberek erkölcsi ereje e bűntény leküzdésére nézve fogyott, mivel többen voltak, a kiket az éhség vagy pénzvágy emberörlésre ösztökélt és mivel az ittas állapot, a mely tudvalevőleg felébreszti az emberben a bűnre való ingert, szaporább volt; ellenben nem adott a gyilkolásra senkinek bátorságot az a tudat, hogy az esküdtek úgy is felmentik, vagy akár több valószínűséggel felmentik őt, mint a rendes bírák. Ne is búsuljon tehát Schächter dr. úr azon, hogy a szegedi, meg a nagyvárad

esküdtek felmentették a maguk gyilkosát, ne búsuljon mindaddig, a míg, a bűnügyi statisztika ki nem mutatja, hogy a fiú- illetve az apagyilkosságok nálunk az esküdtszék behozatala óta aránytalanul elszaporodtak.

Mindezekből látható, hogy az esküdtszék bíraskodása az igazságszolgáltatás végső céljára nézve megállja a helyét, vagy legalább is nem marad mögötte a rendes bíróságok működésének, *Ajam* meg *Lachand* ügyvéd urak pedig gyűszűvel akarták megmérni a tengert, mikor egyes verdictek felől táplált balvéleményük alapján az esküdtszék egész értékét próbálták lebírálni.

De látom az ellenvetést, a melyet az esküdtszék tisztelt ellenfelei diadalmasan röpitének felém: az igazságszolgáltatás általános nagy feladatai mellett itt vannak az egyesek egyéni érdekei és jogai. Mit ér az, ha az esküdtszék a kriminalitást a kellő határok közé tudja szorítani, ha e mellett az egyes vádlottak attól retteghetnek, hogy *véletlenül* vagy *ostobaságból* elítélik, respective azt remélhetik, hogy ugyanily okokból felmentik őket? Erre is meg fogok felelni. Még pedig egy kis distinctióra van, itt szükség. Megkülönböztetem azt az eshetőséget, mikor teljes tökéletesen véletlenségből vagy tudatlanságból ítélnék az esküdtek: felmentenek, vagy elmarasztalnak valakit, avagy más, súlyosabb vagy enyhébb minősítést szabnak valamely bűncselekményre, mint a milyent az absolut igazság megkövetelne. És ismét külön veszem azt az eshetőséget, a mikor az esküdtek maguk tudatosan jártak ugyan el, de a jogászi felfogás vallja a verdictjüket ostobaságnak, avagy a véletlen művének tulajdonítják az esküdtszék ellenzői az igazmondásukat abból a szempontból, mert az esküdttbíráskodás a közvetlenség legteljesebb érvényesülését involválja, a közvetlenség pedig — Schächter dr. szerint — azonos a véletlennel.

A mi az előbbi hipotézist illeti, erről már szoltam fentebb, a mikor azt vitattam, hogy az esküdtek *átlag*a események megértése dolgában nem ostobább, mint a bírák *átlag*a, sőt nagyobb a valószínűség arra, hogy tizenkét ember között akadni fognak olyanok, a kik a tényeket helyesen felfogják, mint arra, hogy három ember között lesznek ilyenek. Persze mind a két helyen *emberekről* lévén szó, concedálnom kell, hogy a véletlen és az ostobaság az esküdtek verdictjét is megrontja, ép úgy, mint a hogy a rendes bírák ítéletét is megronthatja és meg is rontotta már igen sokszor a Calas-esettől fogva egészen ama

fegyenczek esetéig, a kikről Schächter dr. saját tapasztalatai alapján megállapítja, hogy igazság szerint nem kellene fegyházban ülniök.

Hiába, valamiként constatálva van az, hogy a villamosság-nak, gőznek, tűznek emberre és vagyonra veszedelmes volta addig semmiféle biztonsági készülékkel teljesen paralizálható nem lesz, a míg gyarló emberi kéz tartja a gépezetek csapját, azonképen nem lehet a bírói tévedések lehetőségét sem megszüntetni, a míg csak véges emberi elme fog embertársai fölött ítéletet mondani.

Ez azonban nem zárja ki, hogy minden lehető vészféket és mentőkészüléket ne alkalmazzunk a különben áldáshozó elemek veszedelmeinek a korlátozására. És én letenném a fegyvert tisztelt ellenfelem előtt s vele együtt szidnám vagy persiflálnám az esküdtszék intézményét, ha valóban kellene elismernem azt az állítását, hogy az esküdtek által esetleg elkövetett hibák orvoslására nincs többé eszköz. Mert így állana a dolog, ha igaz volna, a mit Schächter dr. állít, mondván: »A semmiségi panaszsal meg nem támadott esküdtszéki ítélet végleges és a megtámadottakban *is nem a tény kérdése, hanem csak a processualis eljárás helytelensége lehet a semmitőszék correcturájának tárgya.*«

Meg kell vallanom, hogy a legnagyobb csodálkozással olvastam Schächter dr.-nak ez apodicticus kijelentését, mert hiszen a tanár úrnak minden sorából kiolvasható, mily éber figyelemmel kíséri ő a társadalmi és különösen a jogélet megnyilvánulásait s azért érthetetlen előttem, miképen kerülhette ki éles szemét az a hónapokig hírlapokban, szaklapokban, parlamentben és jogásztestületekben egyforma hévvel folytatott szó- és tollharcz, a mely épen a curiának anyagi és ténykérdésekben való corrigálási joga körül folyt.

Tisztelt ellenfelem nyilván a bűnvádi perrendtartás 437. §-ának első bekezdésére alapította fentidézett ellentmondást nem tűrő állítását, a mely törvényszakaszc így szól:

437. §.

A kir. curia köteles határozatát a 426. §. 1. pontja esetében az esküdbíróság ugyané §. 2. és 5. pontja esetében a törvényszék, egyébként a kir. ítélőtábla által *valóknak elfogadott tényekre alapítani.*

A mi magában véve elég világos volna, ha ugyané paragraphus utolsó bekezdése, aztán a 427. meg a 385. §§. rendelkezései, a melyeknek igen bonyodalmas combinatiói az imént emiített nagyszabású vitára alkalmat adtak, nem módosítanák ez egyszerű határozmányt oly lényegesen, hogy abból olyan értelemben, a mint azt Schächter dr. veszi — igen helyesen — alig marad valami épen.

Nem lehet feladatomban e vitának fontos jogi és politikai kérdésekkel kapcsolatos anyagát itt részletezni, csak constatálom azt, hogy még azok, a kik a 437. §. első bekezdésének minél teljesebb érvényben maradása mellett küzdenek, még azok sem jutnak el — akárcsak megközelítőleg is — Schächter dr.-nak ama kijelentéséig, hogy »nem a tény kérdése, hanem csak a processualis eljárás helytelensége lehet a semmitőszék correcturájának tárgya«. Így például *Fábinyi* Ferencz curiai bíró, a ki — mondhatni — a szélsőségig követi a Schächter dr.-nak kedvező álláspontot, maga sem vitat többet, mint hogy a *felmentő* verdictnél van teljesen kizárva a curiának az a joga, hogy a ténykérdésbe beleszóljon, ő is concedálja azonban, hogy minden *marasztaló* verdict anyagi helytelenségének elbírálásánál a curiának módjában van a ténymegállapítás szembeszökő hibáit revisió alá venni.

Ezzel szemben pedig a másik nézet legkiválóbb szószólója, *Vargha* Ferencz curiai bíró (a kinek a nézetét némely conclusióitól eltekintve teljesen a magaménak vallom épen abból a szempontból, mert vérszfékre és mentő- vagy ellenőrző-készülékre még a legcorrectebben működő szerkezetnél is szükség van), *Vargha* Ferencz igen helyesen a következőképen praecisirozza a szóban forgó kérdést:

»A vitás ténykérdés mindig belekerül az esküdtekhez intézett főkérdésbe, tehát a curia mindig megállapíthatja, hogy az esküdtbírótság mily tényeket vett »valók«-nak (437. §.) s így felülvizsgálhatja azt, hogy a concret tényre helyesen lett-e a Btk. alkalmazva.«

A »valónak elfogadott tények« alkalmazhatósága dolgában pedig ezeket mondja:

»Itt két eshetőség fordulhat elő, t. i. a megállapított tényekre az anyagi törvényt helyesen lehet alkalmazni, vagy a *ténymegállapítás nem kimerítő, tehát azt pótolni kell*. Ez utóbbi esetben a curia az ítélet megsemmisítésével egyidejűleg új eljárást rendel el és ezt az eljárást vagy más esküdtbíróst bízva.«

Íme, ez következett volna be a cikkíró úr által vázolt esetben, a mikor a *rendes* bíróság halált okozó súlyos testi sérülésért elítélt valakit s a curia állapította csak meg, hogy a sérült egyént, a ki különben tüdővészben halt el, nem is bonczolták fel. Feltéve tehát, hogy esküdtbíróság is elkövetne ily lapsust, annak épúgy megvolna a correcturája, a mint megvolt, a mikor a *rendes* bíróságon esett meg ez az emberi dolog.

Tisztelt ellenfelemnek ez a példája pedig mindennél jobban igazolja az én álláspontom helyes voltát, hogy tudniillik a pusztá véletlen és ügyetlenség legalább is ép oly mértékben ronthatja meg a *rendes*, mint az esküdtbírák *judiciumát*. Quod erat demonstrandum.

Hanem már most lássuk a másik combinatióba vett eshetőséget. Azt, mikor az esküdtek tiszta meggyőződéssel, az ő egyéni felfogásuk szerint helyesen ítélnék meg valamely tényállást, de a jogászok nevezik ezt az állásfoglalást — a *paragraphusok hálózatán* keresztül nézve az eseményeket — *ostobaságnak*, vagy pedig az orvosok mondják a bíraskodásban érvényesülő *közvetlenség* behatása alatt keletkezett bírói megállapodást *véletlennek*.

A mi a két felfogás közül az elsőt illeti, azt egy példával vélem legjobban megvilágítani.

Nagy Pál arra a szomorú tapasztalatra jut, hogy a felesége megcsalja. A csábító pedig — a mint az már lenni szokott, — az ő legjobb barátja: Kis Péter. Nagy Pál, mikor megtudja, hogy családi tisztaságának és boldogságának örökre vége s e mellett még férfi-büszkesége, önérzete is porba gázolva, borzasztóan elkeseredik. Nem szól azonban senkinek, hanem revolvért vásárol s mert fegyver még sohasem járt a kezében, három hétig gyakorolja magát abban, hogy három-négy lépésről teljes biztonsággal centrumot löjjön. Aztán a szokott recept szerint elutazik s hazatérve tettenéri a bűnösöket. Most következnek, hogy Nagy Pál hasznosítsa három héten át szerzett tapasztalatait, de ő ezt nem teszi, hanem előbb felelősségre vonja a bűnösöket, számonkéri tőlük a becsületét s csak mikor barátja durván felel a szemrehányásra, akkor futja el a harag és lövi keresztül — lege artis — ellenfelének a homlokát.

Azért adtam elő az esetet talán túlságosan minuciósusan, hogy az esküdtek előtt álló probléma minél világosabban domborodjék ki. Az esküdtek úgy oldják meg a kérdést, hogy »nem vétkesnek« mondják ki Nagy Pált a gyilkosságban, »nem vétkes-

nek« nyilvánítják a szándékos emberölésben, de bűnösnek találják az erős felindulásban elkövetett emberölésnek a büntető törvény 281. §-a 2. bekezdésében körülírt válfajában.

A jogászok erre természetesen lamentálni kezdenek, hogy az esküdtek szamarak, a verdict ostobaság. Mert ha méltányolni akarták a vádlott rendkívüli helyzetét, boszúálló férj voltát, alkalmazták volna a 76. §-nak a beszámítást kizáró rendelkezését. Ha azonban belátták, — a minthogy be kellett látniok, — hogy a ki három hétig készül az ölésre s a ki czélozni tanul, az mégis csak büntetendő: akkor hogyan lehetett más paragraphust alkalmazni, mint a gyilkosságról szóló 278-ikat? Van-e az előre megfontolt szándéknak flagransasabb példája, mint a jelen eset, a mikor valaki az ellene elkövetett sértést megtudván, nyomban fegyvert vásárol, czélozni tanul, s csak *azután* cselekszik? S ráadásul még átugorják a szándékos emberölést is, a mely az enyhítő körülmények megállapításának kapcsán még mindig elfogadható ítéletre adhatott volna alkalmat s nem vezetett volna oly absurdumra, hogy előre megfontolt szándékkal elkövetett emberölésért a 92. §. alkalmazásával egy napi fogház legyen kiszabható.

Így a jurisprudensek. És nekik igazuk is van abban, hogy az esküdtek itt egyebet mondtak ki, mint a mit a törvényesített jogtudomány mond. A kérdés csak az, melyik részen van az igazság?

Én behunyt szemmel, — nem mérlegelve a bűncselekmény súlyosságát, nem keresve semmiféle törvény rendelkezését, nem próbálgatva összehasonlításokat tenni más bűnökkel és büntetésekkel, — kimondom, hogy minden körülmények között az esküdteknek van igazuk.

Igazuk van pedig — szerény nézetem szerint — akár-hogyan minősítik is embertársuknak valamely tényét, hacsak verdictjük az elme és szív zavartalan munkálkodásából származó tiszta tudatukon alapszik. Mert tizenkét polgárnak ez a tudata az egész nemzet igazságérzetének megnyilatkozását jelenti; talán primitív egy óriás közérzet leszűrésének e módja, de technikailag ez az egyedül megvalósítható. Hiszen a fölött talán nem kell vitába kezdenem, hogy a nemzet jogi meggyőződése az igazságszolgáltatás egyedüli tiszta, meghamisítatlan forrása.

Ha pedig erre azt jegyeznék meg valaki, hogy a törvényben foglalt jog s a jogászoknak ezen alapuló jogszolgáltatása sem egyéb ez ősforrás hasonmásánál, akkor erre azt felelném, hogy ez igaz ugyan, de a jogász-jog az eredeti nemzeti joghoz viszo-

nyítva csak olyan, mint az ősmexikóiaknak fából faragott emberbábványai az igazi, húsból-vérből való emberekhez viszonyítva; merev és szegletes. Az esküdtszék megnyilvánulásai ellenben úgy aránylanak az általános nemzeti jogérzethez, mint a tükörkép az eredetijéhez. Elismerem, hogy ezt bebizonyítani képes nem vagyok, nem pedig azért, mert kétféle igazság közül egyáltalán nem lehet meghatározni, hogy melyik a valóságos, az úgynevezett osztó igazság. Hiszen *Carrara* az ő remekművében, a *Programmában* gyönyörűen kifejtette, hogy az igazi igazság és jog maga nem egyéb elvont conventional, a mely époly kevéssé határozható meg in ultimo analysi, mint a hogy nem határozható meg, hogy alapjában micsoda az, a mi millióféle rezgések alakjában mint fény, hang, villamosság hat az érzékeinkre.

De ha bebizonyítani nem is tudom, valószínűsíteni mégis képes vagyok azt, hogy az esküdtek verdictje közelebb áll és megbízhatóbb visszhangja annak a nemzetek lelkében lakó elvont conventional, a melyet igazságnak és jognak nevezünk, mint a jogászjognak törvényszakaszokból összerótt és a jogászi gondolkodás — bocsánat a trivialisért — malterjával egybeforasztott sentential.

Eredetileg a jogászjognak nem volt más forrása, mint az általános igazságérzet és jogszokás. Akkor azonos volt a jogászok jogszolgáltatása a nemzet jogi közérzetével. Később a tudós elmélyedés és az ismeretek kombinálása elvonta a jogot eredeti bázisától. Megtisztította, keményebbé, szilárdabbá tette azt olyanformán a miként a vasból aczélt csinálnak. Csakhogy lassanként egészen elhagyták a jogászok az eredeti anyagot és tovább dolgoztak a maguk művén. Finom, beesés és tetszetős alkotmány állott elő, a mely többé nem támaszkodott a néptudatra, hanem ellenkezőleg arra a maga normáit igyekezett reáoktroynálni. És bizonyos, hogy idővel a nemzeti öntudat sokkal kisebb befolyást kezdett gyakorolni a jogászjogra, mint ez amannak alakulására. Hanem azért a jelentékeny különbségek megmaradtak a kettő között. Az egyik élesebb volt, tisztább és exaktabb, a másik azonban változatosabb, nuancirozottabb, az élet sokféleségéhez közelebb álló.

Gyönyörű dolog ezt a változást és kölcsönhatást a *gyilkosság* fogalmának fejlődésénél figyelemmel kísérni a Bambergensistől és a Karolinától kezdve egészen a legújabb codexek meghatározásáig. A megfontolt szándékkal és a haragban vagy sértés folytán elkövetett öles között való különbség még meg

volt a nepjogban. Aztán jöttek a tudós nuancirozasok, a miket a nép tudat már nem birt egymástól ily kifejezetten szétválasztani, és pedig: az előre elhatározott, a megfontolt, az előre megfontolt az erős felindulásban elkovetett, a provokált felindulásban véghezvitt, a beszámíthatatlan és a jogos onvedelemben végrehajtott olesek. Mindegyikre praecise meghatározva, melyik milyen súlyos, miképen büntetendő.

Igen ám, de az élet kaleidoszkóp: nem hoz létre sémákat, hanem örökké változó ezerféle combinatiokat, variatiokat, permutatiokat. Azokat a jogász kénytelen beleszorítani a maga meghatározásainak a patronjaba.

A nemzeti jogerzetnek ellenben nincsenek chablonjai, minden jogeset külön érzéseket és tudatot kelt a polgárok millioiiban. Ha a milliókat lehetne minden jogkérdésben egyöntetű nyilatkozásra bírni, akkor ebből létrejönne a concretizalt igazság és jogszolgáltatás, a mely nem volna ingadozó, hanem oly biztos, mint a legfinomabb aranymérleg. Hogy a töredéknek a jogi megnyilatkozása távolról sem ily biztos, az kétségtelen. De mégis egy azon forrásnak, körülhatárolt része az, melyből az egesznek mivoltát mint egy pohár tengervízből az egesz ocan vizeinek vegyi alkotását, hozzávetőleges pontossággal, meg tudom határozni. Holott ha e pohár vizet előbb destilalom, tisztább folyadékot nyerek, de nem tengervizet.

De továbbmegyek. A jogaszjognak is csak látszólagos az o biztossága és tisztasága. Elosoroltam az olesnek tudomanos válfajait, melyek közül — úgy mondják a jogászok — az emiitett példában az esküdtek nem lutriztak ki a legtalalobbat. De hát ki biztosítja őket magukat arról, hogy e válfajok találnak az élet nyilvanulasaira ? Hiszen ők sem bírnak megegyezésre jutni a chablonjaik praecis alakjára nézve. »Megfontolt«, »előre megfontolt«, »elhatározott«, »előre elhatározott« oles szazfelet jelent és minden állam codexeben másképen és más értelmezéssel van lefektetve. Az egyik azt kivanja a praemeditatio fogalmához, hogy a hosszabb időbeli tartam alatt keletkezett légyen, a másik megelégszik azzal, ha a cselekmény elkovetese előtt közvetlenül volt a tettes a hideg, nyugodt megfontolás lelki állapotában. Minthogy pedig ölés előtt közvetlenül senki sincs hideg és nyugodt lelki állapotban, azért ismét mások az előre elhatározott, habár megfontolás nélkül végrehajtott olest is praemeditaltnak veszik.

Nem folytatom. Elég annyit constatálnom, hogy ha a jogászoknak az ő praecise meghatározásai sem oly feltétlenül megbízhatók, mint a hogy ők azt feltüntetni szeretik és például ugyanazt az ölest a jogászbírák maguk minden országban más-más elbírálás alá vennék: akkor az igazságnak labilis megnyilatkozási formái körül mégis csak azt választom inkább, a mely közvetlen reflexe az igazság elvont conventiója letéteményesének, a nemzeti jogérzésnek, már csak azért is, mert ezt az elvont conventiót holt betűkbe zární époly kevésbé lehet, mint a hogy nem lehet a napsugarat zárt tartályokban megőrizni. És Spensernek idézett megfigyelése a varjak bíraskodásáról nem szól az esküdtbíróóságok ellen, hanem mellettük, mert a varjak társaságában az, és csakis az az igazság, a mit ők mindnyájan annak tudnak és éreznek, s ha ama bűnös varjú fölött a varjúcsalád juryje helyett a franczia semmitőszék díszes tanácsa mondott volna ítéletet: én a két bírói döntés közül a vádlottra nézve a varjak tanácsában látnám az igazságot.

Sokkal könnyebben és rövidebben végezhetek a másik ellenvetéssel, hogy a közvetlenség elve az igazságszolgáltatásban a véletlennek bírói székbe ültetése. Csak utalnom kell azokra a megdönthetetlen érvekre, a melyeknek a hatása alatt ma már minden civilizált állam megvalósította az igazságszolgáltatás egyik legfontosabb tényezőjét; a közvetlenséget, Concedálok, hogy a közvetlenség, — a mely sehol sem érvényesül annyira, mint az esküdtbíróáságnál, — épen a mélyebb, behatóbb elemzést igénylő kérdésekben, — a milyenek elsősorban az orvosiak, — bizonyos körülmények között felületességet eredményezhet. De hiszen nem is annyira a közvetlenség előnyei, mint inkább az ellenkező rendszernek, az írásbeliségnek aránytalanul nagy és végzetes hátrányai teszik szükségessé a szóbeli közvetlenség feltétlen fentartását. Mert az ember írásban sohasem képes gondolatait és impressióit oly világosan és exactul kifejezni, mással közölni, mint élőszóval. Egy hibásan vagy hibás helyen használt szó félrevezetheti, megtévesztheti az olvasót az író gondolatai felől, míg a közvetlenségnél az arczkifejezés, a hanglejtés, a kézmozdulatok, egy szemhunyorítás vagy ajkrándulás sokat megértet és megmagyaráz, a mit írásban megrögzíteni nem lehet.

Ha az orvosszakértő urak vagy azok, a kik helyettük az észleleteiket jegyzőkönyvbe foglalják, kivétel nélkül oly művészei volnának az írott betűnek, mint *Tacitus* vagy *Shakespeare*, avagy ha oly teljes birtokában volnának a magyar írástudománynak,

mint *Arany* János, akkor talán elismerném... de nem, még akkor sem ismerném el annak előnyös és kívánatos voltát, hogy a bonyolult orvosi észleleteket a bírák előzetesen írásból tanulmányozhassák. Alert oly nagy fontosságú dologban, a minő az orvosszakértői vélemény helyes megértése, nem szabad egy esetleges írásbeli lapsus impressionáló hatásának a bírói elfogulatlatlanságot kitenni.

Az előadottak szerint tehát a közvetlenség mellőzése vagy csak nem teljes érvényesítése is sokkal inkább belevinné a bíráskodásba a véletlen veszedelmeit, mint annnk teljes alkalmazása, a mi például az orvosszakértőnek alkalmat ad arra, hogy tízszer elmondja, taglejtésekkel megmagyarázza az esküdteknek valamely észleletét, a hozzáintézett kérdésekre pedig újból, meg újból kifejtse a homályosabb részleteket és végül a legnehezebb felfogású elmében is ugyanazokat a képzeteket keltse fel, a melyek o benne közvetlen tapasztalatai alapján szakértelmének a segítségével alakultak. E szerint nem az esküdtbíráknak, hanem az orvosszakértőnek értelmi képességétől függ az, hogy a közvetlenség a véletlen játékává ne tegye az esküdtbírótság ítélkezését.

Az elmondottak után aligha szükséges részletesen foglalkoznom Schächter dr.-nak ama végső conclusiójával, hogy az esküdtbírótság hibás intézményét csak azáltal lehet helyesen megcorrigálni, hogyha minél több orvost veszünk fel az esküdtek sorába. De konstatálnom kell itt, hogy mikor ő a magyar esküdtbíróságok szervezését kifogásolta és a rendes bíróságok mögé helyezte ez intézményt az orvosi szakértelem hiánya szempontjából, akkor önmagával jutott ellenkezésbe. Mert ha az esküdtbíróóság intézményének a kárhoztatására, — mint mondja, — »az a körülmény indította, hogy a budapesti büntető törvényszék mellett működő esküdtbíróóság számára kiválasztott nyolczszáz esküdt között *egyetlen egy orvos van*«, — akkor nem lett volna szabad felednie, hogy egész Magyarország kétezerötsháztalczvan rendes bírója között meg egyetlenegy orvos sincs. Ezzel az egy orvossal tehát — a tisztelt tanár úr szerint — az esküdtbírósnak fölötte kellene állania a hivatásos bíráskodási rendszernek.

És hogy a fonalat itt mindjárt tovább fűzzem, én a magam részéről teljesen egyet értek tisztelt ellenfelemmel abban, hogy az orvosoknak a bíráskodásba való minél szélesebb körű bevonása igen kívánatos. Habár itt megint úgy találom, hogy a tanár úr talán félreértette kedvencz jogírójának, a fent már

említett Ajam ügyvédnek ama megjegyzését, hogy »l'expertise medico-legale remplaçant le Jury: c'est-la une Utopie du XXII. siècle«. Ez a gondolat nem az Ajam úr szülötte, hanem a Lombroso és Garrofalo nyomán haladó orvos-kriminalistáké, a kik azonban az orvost nem mint *bírót*, hanem épen mint *orvost* óhajtják a büntető igazságszolgáltatás keretébe bevonni. A kriminalista orvos nem volna bíró — a mi fából vaskarikát jelentene, — hanem mint orvos vizsgálná a büntettek elmebeli fogatkozásait. S hogy a büntettek bizonyos osztályának — különösen azok egy részének, a kiket most az esküdtek elé állítanak, — az orvosok kezébe való szolgáltatása igen nagy haladást jelentene a kriminal-politikában, azt senki sem vitathatja el az említett irány híveitől.

De már más dolog ismét *Schächter* doktornak az a — bár nyíltan ki nem fejezett, de annál világosabban megérthető — kívánsága, hogy az esküdtbíróságok alakításában kötelező szükségességgel kell tekintettel lenni arra, hogy minden esküdtbírószágban orvos is üljön. Noha készséggel elismerem, hogy bizonyos ügyekben nagyon kívánatos, hogy — a véletlen szerencsés esélye folytán — orvos is legyen az esküdtek sorában (a mi azonban merőben praktikus és nem theoretikus helyességű kívánság), — mindazonáltal ilyesminek kötelező kimondása az esküdtszék intézményének elvi szempontból való teljes meghamisítását jelentené.

Hiszen ha ezt az elvet elfogadnék, akkor a logika parancsai szerint tovább kellene mennünk és az esküdtszéket mindjárt hat orvostól és hat jogászból összeállítanunk. Ez pedig egy minősített hivatásos bíróság lenne, de nem esküdtbíróság. Semmiféle szakértelem által sem befolyásolt tiszta jogérzetten — úgyszólván a jogi ösztönön — alapuló verdict, ez az esküdtbíráskodás ideálja. Az esetleges ilyen vagy amolyan irányú szakértelem — legyen az orvosi, vegyészeti vagy mérnöki szakértelem, a mely az egyes esetekben külön-külön mind döntő fontosságú lehet — nem egyéb hasznos appendixnél, bár különben szintén tényezője az általános közérzet keletkezésének.

És most eljutottam oda, hogy néhány szóval utaljak arra a hitvallásomra, a mely engem valójában erre az erőmhez mérten talán túlmerész polémiára inspirált.

Én azt vallom, hogy még ha előző fejtegetéseimmel a Schächter dr. által az esküdtszék értéke ellen támasztott scrupulusok közül egyetlen egyet sem bírtam volna eloszlatni, ha az esküdtbíróság intézménye tényleg oly rossz és hibás volna, mint a hogy azt Schächter dr. feltüntette, ha életbehívásával a véletlennek és ostobaságnak az eddiginél sokkal nagyobb szerepet juttattak volna az igazságszolgáltatásban: *az esküdtbíróságot akkor is fenn kellene tartani, nem kriminal politikai és igazságügyi, hanem általános szabadság- és állampolitikai szempontból.*

Sietek ehhez hozzátenni, hogy itt nem az esküdtszéknek arra az előnyére gondolok, hogy a szabadságjogokat jobban meg tudja védeni, mint a hivatásos bíróság és hogy függetlenebben ítéltet amannál olyan dolgokban, a melyekben politikai vonatkozásainál fogva a kormányhatalom engageírozva van Hanem szólok az esküdtbíróságnak ama megbecsülhetetlen fontosságú politikai jelentőségéről, a melylyel mint a nemzet cselekvő personalitásának a bíráskodás terén való közvetlen, szerves megnyilatkozási módja bír.

A nemzet, miként az egyes ember, csak akkor szabad tökéletesen és csak akkor van cselekvési képességének teljes birtokában, hogyha minden életnyilvánulását a maga szerves munkásságával végzi. Mikor pedig megelégszik valamely nemzet azzal, hogy a maga alkotmányos öncselekvését a törvényhozás és a kormányzás terén gyakorolja, a bíráskodást pedig a maga fizetett és az ő szerves megnyilatkozásának törvényeitől eltérő szabályok szerint működő hiválnok-bírák végezzék, akkor úgy tesz, mint azok a félőrült amerikai milliardaírek, — az Upper four hundred erkölcsi invalidusai, — a kik a kényelem-szeretetet annyira viszik, hogy rabszolgáikkal rágatják meg az ételüket és ezeket küldik a feleségük hálószozájába.

Az esküdtbíróság mellőzése az absolutizmus egy válfaját jelenti a bíráskodás terén s a jury a nemzet bírói meggyőződésének a kifejezése dolgában ugyanazt a szerepet játszsza, mint a népképvisélet a nemzet akaratának a kifejezése szempontjából. És ha ragaszkodunk ahhoz, hogy a parlament, a mely korántsem képmása az egész nemzetnek s a melynek akarata korántsem fedi tökéletesen a nemzet akaratát, mégis ez akarat kifejezésére hivatott legyen, akkor ragaszkodnunk kell ahhoz is, hogy az esküdtbíróság, a mely nem áll távolabb a nemzettől, mint a parlament és szervezkedésére nézve annak teljes hasonmása, a nemzet jogi meggyőződését autonóm, közvetlen módon

megnyilatkoztassa. A miért nem bízunk meg szakértő hivatalnokokat azzal, hogy a nemzet helyett törvényt hozzanak) ugyanabból az okból nem szabad a bíraskodás terén sem hivatalnokokra bízunk a nemzet ez életfunkciójának kifejezésre juttatását. És a mint nem követeljük meg, hogy a közegészségügyi törvényeket csupa orvos, a közlekedésügyieket csupa mérnök hozza, sőt az sincs előírva, hogy az előbbiekhöz orvos-, az utóbbiakhoz mérnök-szakértő okvetlenül hozzászóljon: azonképen meg kell hagynunk az esküdtbíráskodást is az ő fesztelen, szakértelmi képzettségük által nem korlátozott funkcionálásban. Végül pedig hogyha fentartjuk a parlamentarismust az ő alkotmányos jelentőségeért minden kézzelfogható hibái ellenére, akkor fenn kell tartanunk az esküdtbíráskodást is az ő alkotmányos jelentőségeért minden fogyatkozásai daczára, — a melyek nincsenek.

De strigis autem quae non sunt nulla fiat mentio.

Dr. Farkasházy Zsigmond.